

Dit is dus de flat waar het om gaat, nu buiten bereik van de media.
Foto genomen voor ontruiming #Ede #omroepGLD pic.twitter.com/Wv84ebnVu8

Arjan Hoefakker @Hoefakker

Menno van Duin, Vina Wijkhuijs

16.1 Inleiding

Vrijdag 18 oktober 2013 krijgen bewoners van een appartementencomplex in Ede om 18.00 uur te horen dat ze binnen een uur tijdelijk hun woning moeten verlaten. In een kelderbox van het complex zouden gevaarlijke stoffen, waaronder mosterdgas, zijn opgeslagen. De bewoners van de ongeveer vijftig woningen kunnen in een buurtcentrum voor koffie en thee terecht en naar verwachting rond 23.00 uur weer terugkeren. Het ruimen van de gevaarlijke stoffen duurt echter langer dan gepland. In plaats van gewoon thuis te kunnen slapen, kunnen de bewoners pas in de loop van zaterdagmorgen weer naar hun woning terug. De meeste bewoners weten zelf een vervangende slaappleats te regelen. Voor 23 (van de 110) bewoners heeft de gemeente gezorgd voor een overnachting in een hotel.

Op verzoek van de Veiligheidsregio Gelderland-Midden heeft de Inspectie Veiligheid en Justitie (Inspectie VenJ) het voorval in Ede geëvalueerd. In haar rapport komt de Inspectie VenJ tot de conclusie dat de afhandeling van het incident over het algemeen goed is verlopen: ‘Door de gekozen werkwijze kon de verwijdering van de stoffen zorgvuldig worden voorbereid en zijn de bewoners op een goede manier geïnformeerd over de tijdelijke ontruiming van de flat’ (Inspectie VenJ, 2014a, p. 5). De inspectie doelt daarmee vooral op de keuze om ‘in stilte’ op te schalen, zodat buiten de kring van direct betrokkenen aan het incident geen bekendheid werd gegeven en de voorbereiding in alle rust kon plaatsvinden.

‘Mosterdgas en andere chemische strijdgassen roepen associaties op met de Eerste Wereldoorlog, en meer recent ook met Irak en Syrië. Het publiek maken van de situatie zou kunnen leiden tot onrust en paniek onder de bewoners en mogelijke verstoring van de voorbereidingen op de ontruiming’ (Inspectie Venj, 2014a, p. 10).

Bij de afhandeling van de situatie stonden de verschillende diensten en het bestuur dus duidelijk voor een dilemma: Hoe een ruiming van gevaarlijke stoffen en een daarvoor noodzakelijke evacuatie zorgvuldig voorbereiden en tegelijkertijd voorkomen dat er als gevolg van voortijdige berichtgeving in de media maatschappelijke onrust ontstaat? De vraag waarom de bewoners niet diezelfde avond naar hun woning konden terugkeren, laat de inspectie evenwel onbeantwoord. Onduidelijk blijft daardoor waarom de operatie anders verliep dan gepland. In dit hoofdstuk belichten wij de casus juist vanuit die invalshoek en tonen daarmee de complexiteit van de situatie. Het hoofdstuk is gebaseerd op het inspectierapport en enkele aanvullende gesprekken met direct betrokkenen, onder wie de officier van justitie en de rechter-commissaris.

16.2 Feitenrelaas

Op donderdagmorgen 17 oktober 2013 wordt de brandweer van Flevoland gebeld door een man uit Almere die aangeeft uit de nalatenschap van zijn recent overleden broer een brief te hebben ontvangen. Daarin wordt vermeld dat in diens appartement en kelderbox zich een hoeveelheid gevaarlijke stoffen bevindt. Omdat het appartement van de overleden broer, een gepensioneerd leraar scheikunde, niet in Flevoland maar in Ede ligt, draagt de adviseur gevaarlijke stoffen (AGS) van brandweer Flevoland nog diezelfde dag de zaak telefonisch over aan de AGS van brandweer Gelderland-Midden. Rond 12.00 uur hebben beiden telefonisch contact, maar tijdens het gesprek wordt onvoldoende duidelijk om welke stoffen het precies gaat. De AGS van brandweer Flevoland stuurt daarom later die middag (om 16.15 uur) aan de AGS in Gelderland-Midden een mail waarin een zevental stoffen, waaronder mosterdgas, wordt genoemd. Voor de AGS van brandweer Gelderland-Midden is dit reden direct contact op te nemen met de officier van dienst van de brandweer (OvD-B). Deze neemt vervolgens

contact op met de broer van de overledene om te verifiëren welke stoffen het betreft en in welke hoeveelheden deze aanwezig zouden zijn. Tevens neemt de OvD-B contact op met de officier van dienst van de politie (OvD-P) voor meer informatie over de overledene.

De OvD-P belt op zijn beurt de broer van de overledene en vraagt hem de betreffende brief te mailen. Aldus verkrijgen de OvD-P en de OvD-B meer duidelijkheid welke stoffen in het appartement en de bijbehorende kelderbox opgeslagen zouden zijn. Het zou gaan om een aantal strijdgassen (waaronder mosterdgas) in hoeveelheden variërend van 10 milliliter tot 250 milliliter. De OvD-P neemt vervolgens om 20.30 uur contact op met de Teamleider Explosieven Veiligheid (TEV), vanwege diens deskundigheid op het gebied van CBRN (chemische, biologische, radiologische en nucleaire stoffen). Met de stoffen die in de brief worden genoemd is de TEV echter weinig bekend en deze vraagt daarom het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) om een risicoanalyse. Onderwijl gaan de OvD-B en de OvD-P naar het appartement om vast te stellen of de inhoud van de brief overeenkomt met de feitelijke situatie. Dit doen zij in burger om bij bewoners van het appartementencomplex geen onrust te veroorzaken. Eenmaal (om 22.00 uur) in het appartement stellen zij vast dat aldaar (en in de kelderbox) de feitelijke situatie klopt met wat er in de brief beschreven staat. De stoffen zijn opgeslagen in afgesloten potten en het gaat in totaal om maximaal enkele deciliters per stof. De OvD's besluiten de volgende dag de verwijdering van de stoffen voor te bereiden en stellen de AGS, de commandant van dienst en de burgemeester hiervan op de hoogte.

De volgende dag, vrijdag 18 oktober, meldt de TEV rond 09.30 uur aan de OvD-P en de OvD-B de uitkomsten van de risicoanalyse van het RIVM. Volgens het RIVM betreffen het zeer gevaarlijke chemische stoffen die ernstige gezondheidsschade kunnen veroorzaken bij inademing en/of aanraking. Op basis van deze informatie wordt er rond 10.15 uur opgeschaald naar GRIP-1, maar in plaats van dat het CoPI via de Meldkamer wordt gealarmeerd, worden de betreffende functionarissen telefonisch op de hoogte gebracht en gevraagd naar de brandweerkazerne in Ede te komen. Zo wordt getracht het incident (voorlopig) buiten de media te houden om de verwijdering van de stoffen in alle rust te kunnen voorbereiden. Aan het CoPI-overleg nemen ook een

liaison van Defensie en een vertegenwoordiger van het Landelijk Team Forensische Opsporing (LTFO) deel.

Tijdens het eerste CoPI-overleg, dat aanvangt om 10.45 uur, passeert verschillende scenario's de revue en wordt onder meer gesproken over het eventueel tijdelijk evacueren van de bewoners van het appartementencomplex. Vanwege de mogelijke impact van de situatie op de bevolking, vraagt de leider CoPI de burgemeester naar de brandweerkazerne te komen. Na hun overleg vraagt de burgemeester vervolgens de officier van justitie en de politiechef bijeen te komen voor overleg, waar ook een leidinggevende van de brandweer en de GHOR aan deelnemen. Een eerste overleg van de zogeheten vijfhoek vindt plaats om 13.30 uur. Tijdens dat overleg krijgt de officier van justitie voor het eerst zicht op de feiten.

In de loop van de middag sluiten meer functionarissen, onder andere de ambtenaar Openbare orde en veiligheid (AOV) en een communicatieadviseur, bij het overleg van de vijfhoek aan. De AOV'er heeft inmiddels het hoofd van het actiecentrum Opgang en Verzorging geïnformeerd dat rekening moet worden gehouden met een evacuatie van bewoners, waarbij een overnachting niet wordt uitgesloten. Vanuit het actiecentrum Opgang en Verzorging is vervolgens contact opgenomen met het buurtcentrum De Vedder en met twee hotels, waar voldoende kamers beschikbaar blijken.

Rond 15.00 uur besluit de burgemeester dat vanaf 18.00 uur met de verwijdering van de stoffen uit de kelderbox zal worden aangevangen. Ondertussen wordt bij het Openbaar Ministerie (OM) de vraag actueel of er een strafrechtelijk onderzoek naar de voorliggende casus moet worden opgestart. Tegen 16.00 uur komt de rechercheofficier tot de conclusie dat een strafrechtelijk onderzoek niet kan uitblijven. Belangrijke vragen zijn zoal: Waar komt het mosterdgas vandaan? Waar is het mosterdgas voor gemaakt of gebruikt? En wie is of zijn daarbij betrokken geweest? Het besluit een strafrechtelijk onderzoek op te starten, wordt ingebracht in de vijfhoek. Ten behoeve van het onderzoek wordt een SGBO (staf grootschalig bijzonder optreden) bijeen geroepen; een TGO (team grootschalig onderzoek) wordt te zwaar gevonden. Een zaakofficier voert het overleg met de SGBO.

Om 18.00 uur wordt er formeel opgeschaald naar GRIP-3 en een gemeentelijk beleidsteam gevormd. Vanaf dat moment bezoekt de brandweer de bewoners van het appartementencomplex met een brief

waarin de situatie wordt uitgelegd en meegedeeld wordt dat de bewoners uiterlijk om 19.00 uur hun appartement moeten verlaten. Voor verdere informatie en eerste opvang kunnen zij in het buurtcentrum De Vedder terecht. Bij het appartementencomplex blijken op dat moment reeds enkele journalisten aanwezig. Een kwartier later, om 18.15 uur, geeft de burgemeester in een persconferentie tekst en uitleg bij de situatie. Hij verwacht dat de ongeveer 110 bewoners rond middernacht weer naar hun woning kunnen terugkeren, maar raadt hen aan rekening te houden met een overnachting op een ander adres.²²⁶

Om 19.25 uur verlaten de laatste bewoners hun appartement en kan door de aanwezige diensten met de ruiming van de stoffen worden begonnen. De brandweer heeft ondertussen een ontsmettingsstraat ingericht; een stelling met douches voor het geval medewerkers van Defensie of het LTFO met de gevaarlijke stoffen in contact zouden komen. Het wachten is echter op toestemming van de rechter-commissaris om het pand te mogen betreden.

Om 21.52 uur is de rechter-commissaris ter plaatse. Vanaf dat moment kunnen door Defensie metingen worden verricht. Nadat uit de metingen geen bijzonderheden zijn gebleken, worden door het LTFO de stoffen gereedgemaakt voor vervoer. De operatie duurt nog tot laat in de nacht van vrijdag op zaterdag 19 oktober. Om 04.30 uur worden de gevaarlijke stoffen door het RIVM afgevoerd voor nader onderzoek. Een maand later blijkt dat er inderdaad sprake was van mosterdgas.

16.3 Dilemma: snelheid versus zorgvuldigheid

Het optreden van de crisisorganisatie is door de Inspectie VenJ geëvalueerd. In haar evaluatierapport is de inspectie positief over de daadkrachtige wijze waarop door de gezamenlijke diensten is geopereerd. De autoriteiten zagen zich gesteld voor het dilemma hoe een ruiming van gevaarlijke stoffen zorgvuldig voor te bereiden en tegelijkertijd te voorkomen dat als gevolg van voortijdige berichtgeving in de media maatschappelijke onrust zou ontstaan. Het was als het ware een keuze

²²⁶ Omroep Gelderland (2013). Nieuws: Burgemeester over ontruiming Ede. Op 1 juli 2014 ontleend aan <http://www.omroep gelderland.nl/web/nieuws-1/2040568/mosterdgas-in-edee-lees-hier-de-blog-van-vrijdagavond.htm#.U4yTYPluNzZ>.

tussen enerzijds een minder optimale (want zo kort mogelijke) voorbereiding en anderzijds een steeds grotere kans dat berichtgeving over de aanwezigheid van mosterdgas tot maatschappelijke onrust zou leiden. Behalve de terecht positieve waardering voor het optreden van de verschillende diensten roept de casus ook enkele vragen op en wel over de (voorziene) duur van de evacuatie. Wat is het geval?

De bewoners van het appartementencomplex kregen om 18.00 uur te horen dat zij tijdelijk hun huis uit moesten in verband met de ruiming van gevaarlijke stoffen. Uiterlijk 19.00 uur zouden zij hun woning moeten verlaten en de verwachting was dat zij 's avonds omstreeks 23.00 uur of middernacht (in de woorden van de burgemeester) weer konden terugkeren. Het liep echter anders. Uiteindelijk konden de bewoners pas in de loop van de volgende ochtend weer terug. Dat zal voor de 110 (merendeels oudere) bewoners niet prettig zijn geweest en onduidelijk is waarom de operatie zoveel langer duurde. *De Gelderlander* kopte de dag na uitkomen van het inspectierapport: 'Toestemming ruimen mosterdgas Ede duurde uren',²²⁷ waarmee de suggestie wordt gewekt dat de late komst van de rechter-commissaris ertoe heeft geleid dat bewoners 's avonds niet meer naar huis konden terugkeren. Maar misschien was de gehele voorbereiding op de ruiming onvoldoende geweest en was er gewoon slecht gepland? Of speelden hier nog andere zaken? Het is een thema waarover de inspectie in haar rapport niet rept. Bij de ruimingsoperatie kunnen evenwel de volgende vragen worden gesteld:

- Waarom was het noodzakelijk dat op de komst van de rechter-commissaris moest worden gewacht?
- Zou, als al om 19.00 met het verwijderen van de stoffen had kunnen worden gestart, de bewoners de overnachting buitenshuis bespaard zijn gebleven?
- Waarom is er niet gekozen voor een ontruiming overdag (i.c. zaterdag 19 oktober), zodat er meer ruimte was geweest voor uitloop bij onverhoopte tegenvallers?

²²⁷ *De Gelderlander* (2014, 9 april). Regio De Vallei: Toestemming mosterdgas duurde uren. Op 1 juli 2014 ontleend aan <http://www.gelderlander.nl/regio/de-vallei/toestemming-ruimen-mosterdgas-edo-duurde-uren-1.4306871>.

Het zijn vragen die waarschijnlijk op enig moment in deze casus hebben gespeeld en waar we in het nu volgende op in zullen gaan.

16.4 Analyse

Nadat de broer van de overleden scheikundeleraar op 17 oktober naar aanleiding van de betreffende brief contact had opgenomen met de plaatselijke brandweer (brandweer Flevoland), ging alles in feite razendsnel. Nog diezelfde dag was er achtereenvolgens contact tussen brandweer Flevoland en brandweer Gelderland-Midden; de OvD-B en de OvD-P in Ede; de OvD-P en de TEV, en de TEV en het RIVM. In de avond gingen de OvD-P en de OvD-B (beide in burger) naar het appartement. Zij constateerden bij hun schouw datgene wat in de brief was aangegeven en stelden onder andere de burgemeester op de hoogte. De inschatting was dat het goed was de spullen zo snel mogelijk te verwijderen, maar dat ze op zich geen direct gevaar vormden en dus niet noodzakelijk direct verwijderd hoefden te worden. Hun overwegingen daarbij waren (Inspectie VenJ, 2014a, p. 22):

- de overledene had verstand van chemische stoffen en kende de risico's;
- de stoffen waren deugdelijk opgeslagen in een goed afgesloten en bewaakt appartementencomplex;
- voornamelijk het verplaatsen en vervoeren van de stoffen zouden risico's met zich meebrengen;
- het zou veiliger zijn de betreffende stoffen overdag te verwijderen.

De volgende ochtend (vrijdag 18 oktober) werd er een 'stille GRIP-1' afgekondigd en ging het CoPI aan de slag met de voorbereidingen om de stoffen uit het pand te verwijderen. Er werden scenario's ontwikkeld en een mogelijk effectgebied bepaald. Het opvangteam werd geïnformeerd, opvangruimte werd voorbereid en hotels werden benaderd of er genoeg kamers beschikbaar waren. Rond 15.00 uur besloot de burgemeester dat die avond de ruiming zou plaatsvinden. Op dat moment werd het ROT (ook 'stil') gealarmeerd. Tot zover leek alles soepel te verlopen, totdat om 19.25 uur (en in het beleidsteam feitelijk pas later) bleek dat de rechter-commissaris nog niet was gearriveerd en mensen van Defensie en het LTFO daarom het pand nog niet in konden.

Maar waarom was het zo noodzakelijk dat op de komst van de rechter-commissaris moest worden gewacht?

De rechter-commissaris

Een rechter-commissaris is een bijzondere ‘strafrechter’ die niet een zaak op zitting behandelt, maar actief is in het voortraject. Vooral in het onderzoek in zwaardere strafzaken heeft de rechter-commissaris een rol in het belang van een evenwichtige bewijsverzameling, opdat de belangen van verdachten voldoende worden meegewogen. Vanuit dat oogpunt lijkt de aanwezigheid van de rechter-commissaris bij de ruiming van de woning en kelderbox van de voormalige scheikundeleraar niet hoogst noodzakelijk. De kans dat het aantreffen van mosterdgas tot een strafzaak zou (kunnen) leiden was klein, aangezien de eigenaar (c.q. vervaardiger) van de stoffen was overleden.²²⁸ Naar aanleiding van een melding van een buurvrouw dat ze al een paar dagen de voormalige scheikundeleraar niet had gezien, hadden politiemensen in het appartement zijn lichaam aangetroffen, dat – nadat een natuurlijke dood was vastgesteld – op 16 oktober was begraven.²²⁹ Echter, het viel niet uit te sluiten dat derden bij het verkrijgen of vervaardigen van de gevaarlijke stoffen betrokken waren geweest. Omdat het OM hier onderzoek naar wenste te doen, diende de rechter-commissaris bij de huiszoeking aanwezig te zijn. Wettelijk ligt hier namelijk primair een taak bij de rechter-commissaris, op grond van artikel 97 Wetboek van strafvordering. Na overleg kan deze rol worden vervuld door een vervanger, een (hulp) officier van justitie, maar in Gelderland is het gebruikelijk dat de rechter-commissaris altijd zelf bij huiszoekingen aanwezig is,²³⁰ zo ook in deze situatie. Het feit dat de politie al eerder in het huis was geweest, was niet relevant en op dat moment overigens bij de rechter-commissaris ook niet bekend. Hooguit konden er vraagtekens worden gezet bij het feit dat de politie en brandweer al in het huis waren geweest zonder

228 Zie Omroep Gelderland (2013, 18 oktober). Nieuws: Dit is de eigenaar van de kelderbox. Op 1 juli 2014 ontleend aan <http://www.omroep gelderland.nl/web/nieuws-1/2040582/dit-is-de-eigenaar-van-de-kelderbox.htm#.U4-c4ftuNzZ>. Vergelijk de discussie na het schietdrama in Alphen aan den Rijn, Van Duin et al., 2011, p. 117-130.

229 Bron: Omroep Gelderland (2013, 18 oktober). Nieuws: Dit is de eigenaar van de kelderbox. Op 1 juli 2014 ontleend aan http://www.omroep gelderland.nl/web/nieuws-1/2040582/dit-is-de-eigenaar-van-de-kelderbox.htm#.U4-hn_luNza.

230 In den lande wordt hier verschillend mee omgegaan. In sommige gevallen is het vrij gebruikelijk dat een (hulp)officier van justitie dat doet (na overleg met de rechter-commissaris); in andere gevallen volgt men strikt het wettelijk uitgangspunt.

dat het OM daarvan op de hoogte was. Maar dat de rechter-commissaris bij de huiszoeking aanwezig wilde zijn, was dus feitelijk niet bijzonder. Binnen de vijfhoek en door andere betrokkenen is dat mogelijk wel zo opgevat.²³¹

Nu we ervan uit mogen gaan dat de rechter-commissaris doorgaans bij een huiszoeking aanwezig is, volgt de vraag waarom deze pas zo laat arriveerde. Uit de gesprekken die wij met betrokkenen voerden, kwam naar voren dat de rechter-commissaris pas rond 19.00 uur door de zaakofficier was gebeld, die zelf ook nog maar kort ervoor op de hoogte was gebracht van de voorgenomen ontruiming. De zaakofficier meldde kort de feiten en dat een woning zou moeten worden ontruimd. Uit dat gesprek maakte de rechter-commissaris niet op dat er sprake was van bijzondere urgentie. Ook de zaakofficier was zich van de urgentie zoals deze in de vijfhoek werd beleefd niet bewust. Er zou een forse ontruimingsoperatie worden gestart, maar dat zou volgens hem nog wel even duren. Het SGBO was nog bezig met de voorbereidingen; men ging eerst eten en daarna zouden de werkzaamheden beginnen. Er moest sowieso gewacht worden op de komst van de EOD die eerst metingen zou verrichten of er in het appartement geen sprake was van een gevaarlijke situatie en dus de aanwezigen een te groot risico zouden lopen. Vanwege files zou de EOD niet voor 20.15 uur arriveren. Toen rond 20.30 uur de officier van justitie tijdens een overleg in de vijfhoek aangaf dat nog op de komst van de rechter-commissaris moest worden gewacht, is er blijkbaar niet stilgestaan bij de vraag of het niet verstandig was even met haar contact op te (laten) nemen en te verzoeken alvast onder verantwoordelijkheid van een (hulp)officier te beginnen met de eerste werkzaamheden.

De conclusie lijkt dan ook vrij simpel. Het wachten op de rechter-commissaris leidde ertoe dat circa 110 bewoners elders moesten overnachten. De werkelijkheid is echter iets anders.

Procedures Defensie en LTFO

Volgens een woordvoerder van het OM was er 'geen verband tussen het tijdstip van arriveren en het al dan niet thuis slapen van

²³¹ Op vrijdagavond was een officier van justitie uit het arrondissement Zwolle (vervanger voor iemand uit Gelderland) in de vijfhoek. Mogelijk was er in Overijssel een andere gewoonte ten aanzien van de komst van de rechter-commissaris.

flatbewoners'.²³² Hoewel de late aanwezigheid van de rechter-commissaris zo'n twee en een half uur (van 19.25 uur tot 21.52 uur) vertraging betekende, bleek achteraf ook dat de gehele operatie zelf veel meer tijd in beslag had genomen dan men vooraf had gedacht. De bedoeling was dat alle bewoners om 19.00 uur uit hun huizen zouden zijn en daarna de ruimingsoperatie kon beginnen, zodat bewoners zo'n vier à vijf uur later weer konden terugkeren. Deze planning was duidelijk te optimistisch. Pas rond 19.25 uur verlieten de laatste bewoners hun woning. Vervolgens was het wachten op de rechter-commissaris. Eenmaal gearriveerd, ging men aan de slag en bleken de werkzaamheden van Defensie en het LTFO ruim zes uur in beslag te nemen, voordat rond 04.30 uur de gevaarlijke stoffen door het RIVM konden worden afgevoerd. Een kwartier later was het laatste CoPI-overleg en konden uiteindelijk bewoners (zaterdagmorgen) worden geïnformeerd dat het veilig was om terug te keren.

Ook als de rechter-commissaris al om 19.00 uur aanwezig was geweest, dan nog was het dus 'nachtwerk' geworden. Mogelijk was men onvoldoende bekend met de (duur van) procedures die in dit soort situaties gelden. Waarschijnlijk had men nooit eerder in een dergelijke samenstelling gewerkt en betrof het hier een unieke operatie. De inspectie merkt daarover in haar rapport het volgende op (Inspectie VenJ, 2014a, p. 12):

'Bij de voorbereiding op en tijdens de verwijdering van de stoffen bleek dat op onderdelen sprake is geweest van onduidelijkheid over de taken en de inzet van Defensie, de brandweer en het LTFO. Voor een deel had dit te maken met onbekendheid met elkaars werkwijze. Zo komt het LTFO formeel niet eerder in beeld dan nadat sprake is van een plaats delict en vervult zij haar werkzaamheden dan onder het gezag van de officier van justitie. De andere diensten en partijen verrichten hun werkzaamheden onder verantwoordelijk van de burgemeester.'

232 *De Gelderlander* (2014, 9 april). Regio De Vallei: Toestemming ruimen mosterdgas Ede duurde uren. Op 1 juli 2014 ontleend aan <http://www.gelderlander.nl/regio/de-vallei/toestemming-ruimen-mosterdgas-edee-duurde-uren-1.4306871>.

Het LTFO was mede op advies van het RIVM al in een vroeg stadium bij de operatie betrokken, vanwege hun expertise met gevaarlijke stoffen (zie Inspectie VenJ, 2014a, p. 23). Uiteindelijk ging het vooral om een veilige afvoer van de gevaarlijke stoffen. Resteert de vraag waarom de gehele operatie niet overdag is uitgevoerd, zoals de OvD-B en OvD-P aanvankelijk hadden voorgesteld?

Geheimhouding voor alles

De ruiming van de gevaarlijke stoffen moest zorgvuldig gebeuren en tegelijkertijd niet tot (onnodige) maatschappelijke onrust leiden. Dit betekende dat bij alle voorbereidingen geheimhouding cruciaal was en de communicatie in eerste instantie tot het noodzakelijke beperkt bleef. Men wilde voor alles voorkomen dat informatie over de aanwezigheid van mosterdgas openbaar zou worden. De ruiming van de chemicaliën diende daarom zo snel mogelijk te geschieden, zodat de kans op mogelijke onrust als gevolg van het onverhoopt uitlekken van informatie over aanwezigheid van mosterdgas zo klein mogelijk zou blijven. Als de ruiming op zaterdagmorgen zou starten, zou de kans dat tegen die tijd de pers op de hoogte zou zijn of via sociale media zich een gerucht zou verspreiden, natuurlijk groter zijn. Bewust koos men daarom voor een zo kort mogelijke voorbereidingstijd van de operatie, waarvan zo weinig mogelijk mensen op de hoogte waren. Hoe minder personen het wisten, hoe kleiner de kans dat de informatie zou uitlekken. Om doe reden werd bijvoorbeeld ook niet alle informatie via LCMS gedeeld.

Een leidend dilemma was dus de afweging tussen het zo geheim mogelijk houden van de ruiming (de operationeel leider sprak nadien van ‘het bewust onder de pet houden’) versus het steviger voorbereiden van de gehele operatie. Hierbij is duidelijk het eerste aspect veruit dominant geweest. Vanaf het begin was ‘stilte’ het uitgangspunt. Toch was inmiddels al een aantal mensen op de hoogte. Het CoPI en ook het ROT waren (weliswaar ‘in stilte’) gealarmeerd; de TEV, Defensie, het LTFO en RIVM waren bij de operatie betrokken; ’s middags was er al contact geweest met het opvangcentrum en met twee nabijegelegen hotels (waar voldoende kamers beschikbaar waren). Terwijl vervolgens vanaf 18.00 uur de bewoners werden geïnformeerd, gaf de burgemeester om 18.15 uur een persconferentie over de gang zaken. Het was de bedoeling dat de bewoners diezelfde avond weer zouden kunnen terugkeren, maar men hield rekening met de mogelijkheid dat dit niet zou

lukken. Op het moment dat de burgemeester de persconferentie gaf, waren bij het appartementencomplex reeds journalisten aanwezig. Zij vroegen bewoners die op dat moment nog niet waren geïnformeerd, wat er aan de hand was, en al snel ging het gerucht van ‘aanwezigheid van mosterdgas’.²³³ Onfortuinlijk genoeg bleek de gemeente zelf de pers te hebben ‘gealarmeerd’, zo bleek uit het volgende bericht in *de Gelderlander*:²³⁴

‘Door een fout bij het benaderen van Omroep Gelderland als rampenzender is het nieuws over de vondst van mosterdgas eerder uitgelekt dan gewent. Omroep Gelderland had schriftelijk een opdracht moeten krijgen om als calamiteitenzender te fungeren. In plaats daarvan werd de omroep benaderd om “naar de brandweerkazerne te komen in verband met een incident aan de Bijsterveld”. Journalisten van de omroep togen daarop eerder richting de flat dan de bedoeling van de crisisorganisatie was.’

Aldus blijkt de gemeente zelf aanleiding te hebben gegeven tot voortijdige betrokkenheid van de pers die daardoor in de gelegenheid was de aanwezigheid van mosterdgas onder de aandacht te brengen van het publiek.

Vervolgens deden zich allerlei uitvoeringsproblemen voor (informerende bewoners kostte meer tijd dan gepland; rechter-commissaris arriveerde te laat; de ruiming duurde langer dan verwacht). Toch is deze vertraging de autoriteiten achteraf niet kwalijk genomen. Het werd gezien als een gevolg van de uniciteit van het incident. Nooit eerder had immers een dergelijke ruiming door verschillende diensten (brandweer, Defensie, LTFO en RIVM) plaatsgevonden.

233 Zo is op te maken uit het radiofragment van Omroep Gelderland met verslaggever Arjen Hoefakker op vrijdag 18 oktober om 18.48 uur. Op 1 juli 2014 ontleend aan <http://www.omroepgelderland.nl/web/nieuws-1/2040568/mosterdgas-in-edel lees-hier-de-blog-van-vrijdagavond.htm#.U4-IRvluNzZ>.

234 Fout met rampenzender bij incident mosterdgas Ede, *de Gelderlander*, 6 april 2014.

16.5 Afronding

In dit hoofdstuk is het verloop van het mosterdgas-incident in Ede belicht aan de hand van de vraag waarom de ruiming van de gevaarlijke stoffen langer duurde dan gepland, waardoor bewoners van het appartementencomplex elders de nacht moesten doorbrengen. Het is een vraag die licht werpt op de complexiteit van de situatie die zich voerde, doch in het rapport van de Inspectie Venj onbeantwoord blijft.

De autoriteiten stonden in deze voor het dilemma hoe een ruiming van gevaarlijke stoffen zorgvuldig voor te bereiden en tegelijkertijd maatschappelijke onrust – als gevolg van voortijdige berichtgeving in de media – te voorkomen. Een ‘stille alarmering’ bleek essentieel, maar ook nadelen te hebben. De nadruk op snel en in stilte opereren, betekende dat men in de voorbereiding en uitvoering van de operatie enkele steken heeft laten vallen.

Gegeven de uniciteit van het incident had men er in de voorbereiding wellicht meer expliciet vanuit kunnen gaan dat de bewoners elders de nacht zouden moeten doorbrengen. Nu werd de mogelijkheid van een spoedige terugkeer opengelaten en werden bewoners daardoor enige tijd in het ongewisse gelaten. Achteraf is het de gemeente echter niet kwalijk genomen dat de operatie vertraging opliep en wat langer duurde dan gepland.

De reden waarom de operatie langer duurde bleek niet, zoals achteraf werd gesuggereerd, de rechter-commissaris te verwijten. Het was het gevolg van een samenloop van omstandigheden. Doordat de hele (ont)ruimingsoperatie met stoom en kokend water op touw was gezet, was aan het strafrechtelijk belang – dat ook eigen regels kent – weinig aandacht besteed. De koppeling tussen datgene waar respectievelijk de vijfhoek (c.q. het beleidsteam) en de SGBO voor stond, kwam niet goed tot stand. De urgentie van het beleidsteam werd bij de SGBO niet beleefd en gevoeld. De vijfhoek had onvoldoende zicht op het strafrechtelijk proces en de dynamiek daarvan. De gehele operatie was feitelijk een door de burgemeester en brandweer aangestuurde ruiming, waarbij de koppeling met de eisen en kenmerken van strafrechtelijk onderzoek pas enigszins aandacht kreeg toen rond 19.30 uur (en in het beleidsteam rond 20.30 uur) bleek dat de rechter-commissaris er nog niet was. Waarschijnlijk had men op dat moment al wel begrepen dat de operatie (die al bij aanvang vertraging had opgelopen) niet diezelfde

avond kon worden afgerond. Aldus gaat deze casus over zowel een situatie van potentiële maatschappelijke onrust als over potentieel ernstige strafbare feiten. Beide issues sloten alleen niet goed op elkaar aan. De mogelijke onrust was meest dominant; het strafrechtelijk belang (dat gaandeweg het eerste nadelig beïnvloedde) werd bijna vergeten.

Wat rest is ten slotte de vraag waarom de Inspectie VenJ zo weinig aandacht aan dit op zichzelf relevante onderdeel van het incident heeft besteed. Een deel van het antwoord is gelegen in het feit dat onderzoek naar het optreden van het OM, en meer nog de rechter-commissaris, niet in de onderzoekspraktijk van de inspectie is ingebed. Het OM en de rechter-commissaris kunnen deels wel tot de crisisorganisatie gerekend worden, maar het is blijkbaar niet aan de inspectie om uitspraken over deze partijen te doen. De Inspectie VenJ heeft in het kader van het onderzoek ook niet met het OM of de rechter-commissaris gesproken. Persoonlijk vinden wij dat een gemis en daarmee in zekere zin ook weer een eigenstandig dilemma. Hoe gaan wij, maar meer concreet nog de inspectie, om met organisaties die niet tot de primaire focus van (inspectie)onderzoek behoren, maar in een casus wel een relevante rol spelen? Wij adviseren tenminste dit thema transparant en bespreekbaar te maken. Nu verscheen een rapport dat ten onrechte een beeld over een te laat gearriveerde rechter-commissaris opriep en geen oog had voor de vaker gesignaleerde problemen bij de afstemming van uiteenlopende processen (in dit geval openbare orde en strafrecht).